

TARJIMA JARAYONIDA AXBOROT VA MA'LUMOTLARNI BUZILISH HOLATLARI

Qodirov Dilshodbek Davronbek o'g'li

Andijon iqtisodiyot va qurilish instituti "Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar"
kaferasi assistenti

ANNOTATSIYA

Tarjima inson faoliyatining eng qadimgi turlaridan biridir, bu murakkab va ko'p qirrali jarayon. Insonlar "bir tildan ikkinchisiga" tarjima qilish haqida gapirishadi, ammo aslida tarjima jarayonida faqat bitta tilni boshqasiga almashtirish mumkin emasdir. Tarjimada turli madaniyat va urf-odatlar, turli xil fikrlash uslublari, turli adabiyotlar, turli davrlar va rivojlanishning turli darajalari mavjud.

Kalit so'zlar: tarjima, sintaktik buzilishlar, semantik buzilish, frazeologik buzilishlar, lingvistik sezgirlik.

Tarjimon oldida tarjima qilish jarayonida doimo eng munosib ekvivalentni topish bilan bog'liq qiyinchiliklar mavjud va bu qidiruv har doim ham muvaffaqiyatli tugamaydi. Ko'pincha matnni tarjima qilishda tarjimon xato qiladi. Bundan tashqari, u juda kichik, ahamiyatsiz xatolar kabi bo'lishi mumkin, deyarli asl matn ma'nosini buzib, va juda qo'pol, jiddiy xatolar, matn o'zgaruvchan tan va etkazish yoki noto'g'ri muallifning rejasini etkazish emas. Shuning uchun o'quvchilarni amaliyotga tatbiq etishga o'rgatish uchun tarjima xatolarini o'rganish, tahlil qilish va yozishga harakat qilish kerak.

Tarjima xatosi tushunchasini anglashda ilmiy va o'quv adabiyotlarida tarjima xatolarining rasmiy ta'rifi yo'q. Shu bilan birga, ushbu hisobdagi mavjud tasniflash va mulohazalarni tahlil qilish ushbu kontseptsiyani rivojlantirishga olib keladigan xulosalar zanjirini yaratishga imkon beradi. Xato odatda noto'g'ri, tartibga solish, standart, to'g'ri, qoidalardan voz kechish, talablarni buzish deb ta'riflanadi. Shuning uchun, tarjima xatosi (tarjimada xatolik) nima ekanligini tushunish uchun tarjimada to'g'ri bo'lgan savolga javob berish kerak, qanday vazifalarni hal qilish to'g'ri tarjimani ta'minlashi kerak.

Tarjima xatolarining sabablari. Bir necha asrlar oldin tarjima xatolarining sabablarini, avvalo, tarjimoning ma'lumotsizligidan deb hisoblashgan. Shu boisdan, xatolarining tabiatini o'rganish hamda tushunish va tarjimoning kognitiv tajribasini tahlil qilish asosida yaratiladi, ya'ni uning atrofdagi voqelikni ham lingvistik, ham ekstralingvistik bilishdagi individual tajribasi orqali izohlanadi.

Tarjimonning yetarli darajada ma'lumotga ega bo'lmaganligi, birinchidan, asl tilni yaxshi bilmasligida, ikkinchidan, "muallif fikri mavzusini" yetarli darajada bilmasligida aks etadi, ya'ni asl matnda nima deyilgan. Shuningdek, tarjimon muallifning nima haqida yozayotganini hamda mavzu haqida nima deyishini ham tushunishi kerakdir. Asl matnni e'tiborsiz o'qish ham filologik ma'lumotning yetishmasligi bilan ham bog'liqdir. Tarjimonda "lingvistik sezgirlik" shakllanmagan bo'lsa u tarjima asarining uslubining o'ziga xos xususiyatlarini tushuna olmasligi mumkin.

Tarjima xatolari haqida gapirganda, ular tarjimon u yoki bu yo'nalish birligini tarjima qilishga qaror qilgan bosqichda sodir bo'lishini ta'kidlash kerak. Ular orientatsiya birligini tashkil etuvchi belgilarning ma'nosini noto'g'ri talqin qilishda ham, tarjima birligini loyihalash uchun maqsadli tilda belgilarni noto'g'ri tanlashda ham yuzaga kelishi mumkin. Tarjima xatolarining sababini farqlash olish qiyin bo'lishi mumkin, sababi xatolarni bilishning eng keng tarqalgan usuli tarjima matnini asl matn bilan solishtirish orqali aniqlanadi. Biroq bu solishtirish har doim ham nomuvofiqlik nega paydo bo'lganini ko'rsata olmaydi. Og'zaki muloqot paytida tarjimon ham asl xabarni oluvchi sifatida, tinglovchi asl matnni o'quvchi va tarjima qilingan xabarni jo'natuvchi sifatida xatolarga yo'l qo'yadi.

Manba matnining ma'nolarini noto'g'ri tushunish tufayli xatolar bir necha o'n yilliklar davomida tarjima nazariyasi asosan tarjimonlarning o'zlari tomonidan, o'zlarining amaliy tajribalariga tayangan holda, biroz bo'lsa-da, boshqa tarjimalarni tanqidiy tahlil qilish asosida ishlab chiqilgan. Tarjimonlar asl matn to'liq tushunilgan deb hisoblashadi. Ammo, so'nggi yillarda ba'zi tarjimalar tahlili tarjima xatolarining katta qismi aynan asl matnni to'liq tushunilmagan yoki buzilganligidan sodir bo'lishini ko'rsatadi.

Agar tarjimon bilvosita nutq harakatlari deb ataladigan narsaga duch kelsa, asl so'zning pragmatik tomonini noto'g'ri tarjima qilish mumkin. Majoziy nutqning turli shakllariga duch kelganda ham mumkin. Frazologik buzilishlar, metaforalar hamda ko'plab ma'lum pragmatik funksiyani bajaradi. Shu bilan birgalikda tushunishda qiyinchiliklar tug'diradi. Ularning pragmatikligini dekodlash xorijiy madaniyatni izchil bilishni hamda nutq vaziyatiga, shuningdek muloqot sharoitlariga alohida e'tibor berishni taqozo qiladi.

Semantik buzilishlar esa tarjima xatolarining eng keng tarqalgan turi hisoblanadi. Shuningdek ular oddiy hamda murakkab tushunchalarga ham, butun gaplarning ma'nolariga ham tegishli bo'lishi tegishli hisoblanadi. Shuningdek, bu kabi buzilishlar ahamiyatlidir.

Sintaktik buzilishlarga kelsak bun day buzilishlar gap elementlari o'rtasidagi mantiqiy bog'lanishlar mohiyatini, uning kommunikativ artikulyatsiyasini noto'g'ri

tushunish oqibatida paydo bo‘ladi. Shuningdek, agar tarjimon bayonotlarning alohida elementlarining o‘zaro shartlilikini tushuna olmasa, ayniqsa, ular bevosita emas, balki uzoq aloqada bo‘lgan hollarda paydo bo‘ladi.

Asl matnning ma‘nolarini noto‘g‘ri tushunish natijasida paydo bo‘ladigan tarjima xatolar nutq zanjirining turli darajalarida sodir bo‘ladi.

Buzilishlar - tarjima mazmunining sof nusxadan sub‘ektiv ravishda aniqlangan og‘ishi sanaladi, buning natijasida tarjima qilingan matnning ta‘sir qilish potentsiali manba matnining ta‘sirlangan salohiyatiga mos kelmaydi. Buzilishlar qabul qiluvchiga asl matnda aytilgan narsa haqida sezilarli darajada noto‘g‘ri ma‘lumot beradi. Ular odatda tarjimonning asl nusxaning berilgan bo‘lagi mazmunini noto‘g‘ri tushunishi natijasida yuzaga keladi.

Tarjimada ma‘noning qo‘pol buzilishining bu mezonlari juda noaniq va noto‘g‘ri ko‘rinishi mumkin bo‘lsada, aksariyat hollarda tarjimani asl nusxa bilan solishtirganda bunday xatolarni aniqlash nisbatan oson. Odatda asl matnni noto‘g‘ri o‘qish, manba tilning ba‘zi grammatik yoki leksik hodisalarini bilmaslik, asl nusxadagi birliklarni noto‘g‘ri tushunish uchun zarur bo‘lgan texnik ma‘lumotlarning yetishmasligi xato sababini ko‘rish osonlashtiradi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Garbovskiy. N.K “Tarjima nazariyasi” - M.: Moskva 2007.
- 2.Доброволский Ю.Д.О “ Семантика идиом как переводческая проблема” – 1994.
- 3.Garbovskiy. N.K “Tarjima nazariyasi” - M.: Moskva 2007.
- 4..Komissarov. V.N “ Tarjima nazariyasi” M.: - Высшая школа – 1996.